

ББК 84(4Укр)-5
УДК 82-1(477)
Л87

*Сектор поезізнавства
Львівського відділення Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка
Національної академії наук України*

Антологія «Вертоград» засвідчує безперервність процесів поетичного розвитку в Україні протягом останньої історичної тисячі років. Під однією обкладинкою зібрано твори найдавніших і найновіших 303 авторів, давні пісні, псалми, анонімні тексти. Результатом авторської селекції виявився корпус 909 поетичних творів чи фрагментів. Видання являє собою симбіоз двох полярних підходів: з одного боку — це *антологія антологій*, а з іншого — *антологія неантологійних текстів*.

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-408-335-2 (серія)
ISBN 978-966-10-0355-1

© Лучук І., упорядкування, передмова, 2009
© Богдан, макет, художнє оформлення, 2009

Юрій Дрогобич

ВСТУП ДО КНИГИ «ПРОГНОСТИЧНА ОЦІНКА 1483 РОКУ»

Більшість тепер виставля напоказ свої праці, святотче,
Дбаючи щонайпильніш про честолобство та зиск.
Я ж мої книги у світ випускаю з єдиним бажанням:
Роду людському аби тільки б корисні були.
Ні, не порожні вони й не для реготу писані мною;
Труд цей Мінервин, бігме, родом з надхмарних країв.
Знаю, для тебе немає тепер таємниць вже на світі:
Нині ти, бачу, спізнав навіть і силу зірок.
Обшири неба для наших очей незбагненно великі;
Розумом легко, проте, можемо їх осягнути.
Наслідки ми за причинами і навпаки визначаєм:
Так відкривається шлях, що до ефіру веде.
Все у підмісячнім світі живе за законами неба;
Нами керують також (хто заперчить!) зірки.
Правлять без примусу, а як настрашать коли випадково,
Розум підкаже, проте, як ту біду відвернуть.
Зірці своїй завдяки досягнув ти найбільшої цноти
І називають тому богом тебе недарма.
Певно, любов'ю Венери й Юпітера стиснете Сонце
Правити світом тебе настановило колись.
З ласки Господньої все ти вже маєш, от тільки хай Зірка
Роки подовжить тобі, — Рим цього зичить також.
Будь же прихильним до книги цієї: вона допоможе пізнати
Те, що невдовзі гряде — знати яке вже пора.
Отже, в які саме дні тобі доля ласкава всміхнеться,
А у які навпаки — лиха незнаного жди.
Дні, коли Марс запанує, і мир коли буде, побачиш;
І в яким краї чекать треба чуму навісну.
Місяця й Сонця затемнення бачиш, — то вмер десь володар.
Це все та інші дива хочемо тут показати.

Симон Пекалід

ПРО ОСТРОЗЬКУ ВІЙНУ ПІД П'ЯТКОЮ
ПРОТИ НИЗОВИХ

(фрагмент)

Влада Данила доходила аж до германських монархів.
Він теж отримав від милого батька Острозьке князівство,
Він, щоб помстити за смерть страшну славного батька свогого,
Мир встановив, усі внутрішні війни гидкі припинивши,
Весь Сандомир спопелив він доценту в пожежах жаклих,
Краків, оточений муром надійним, свою втратив силу,
І водночас завихвостська гідра воєнна пропала
Й люблінське поле від гострих мечів не зазнало пощади.
Тож перестань дивуватись: скорботи оці породили
Любість велика і Марсове серце преславного сина.
Предків наслідував він, що тяжка їх фортуна гнітила,
Й не підставляли вони своїх воїнських ший під колеса.
Західний бачив Титан всі тріумфи князів цих вельможних,
Також і Схід начисляв їм законно належну данину.
Знищений Корсунь, колишня князівська фортеця, говорить:
«Знали воєнне мистецтво всі Рюрика гідні нащадки».
Цар не один нападав і підходив із військом численним
Навіть близенько священного вогнища руського дому,
Справа велика Русі завжди шлях цей тернистий долала.
Ниви врожайні покликали знать поселитись тут жити,
Більше того, ось здобуті на морі та суші тріумфи
Прикладом стали для всіх, принесли і корону, й багатство.

[Анонім]

ДУНАЮ, ДУНАЮ, ЧЕМУ СМУТЕН ТЕЧЕШ?

Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?
Ой як же Дунаю смутному не течи,
Що дно його точать студені криниці,
А посередині та рибоньки мутять,
На версі Дунаю три роти ту стою?
Первша рота турецька,
Друга рота татарська,
Третя рота волоска.
В турецькі-м роті шаблями шермую,
В татарські-м роті стрілками стріляю,
В волоскі-м роті Стефан-воєвода,
В Стефанові роті дівониця плачет,
Дівониця плачет, плачучи, повідат:
«Стефане, Стефане, Стефан-воєвода!
Альбо мене пуйми, альбо мене лиши!»
А што ж ми одречет Стефан-воєвода?
«Красна дівонице, пуймил бих я тебе,
Красная дівонько, неровнай ми еси;
Лишил бих я тебе, миленька ми еси».
І што ж 'му одрєкла красная дівонька?
Одрєкла дівонька: «Пусти мня, Стефане!
Скочу я у Дунай, у Дунай глибокий.
А хто мя доплинет, то єго я буду».
Ніхто не доплинул красную дівоньку,
Доплинул дівоньку Стефан-воєвода
І узял дівоньку за білу ї ручку:
«Дівонько-душенько, миленька ми будеш».

[Анонім]

[АБЕЦЕДАРИЙ]

- А. Аз єсмь всему миру свѣт,
Б. Бог єсмь прежде всѣх вѣк,
В. Вижу всю тайну чловѣческую,
Г. Глаголю же вам, сыном чловѣческим:
Д. «Добро єсть вѣрующим во имя мое,
Є. Єсть гнѣв мой на грѣшники,
Ж. Жизнь єсмь всему миру,
З. Сло законопреступником,
И. Земля подножіе ногам моим,
И. Иже єсть престол мой на небесѣх,
І. Инаго нѣсть Бога развѣ мене».
К. Како свѣща на мя зол свѣт
Л. Людїе мои законопреступниї,
М. Мыслиша на мя злая да благая,
Н. На крестъ пропяша мя,
О. Оцта и желчи напоиша мя,
П. Праведнаго сына Божїя,
Р. Разделиша ризы моя себѣ
С. Студно грѣх содѣвающе,
Т. Тернов венец возложиша на мя.
У. Умы Пилат руцѣ,
рече: «Чист єсмь от крове праведнаго сего».
Ф. Фарисей ж возопиша:
«Возми, возми, распни єго»!
Х. Хотя же спасенїя вашего, вся претерпѣх
Ц. От неправедных беззаконник,
Ц. Церкви вам подписаю свобожденїе,
Ч. Чисты вас приводя своему отцу,
Ш. Шатанїя бѣсовского свобождая вас
Щ. Щедротами своего чловѣколюбїя.

Ян Жоравницький

ПАСКВІЛЬ 1575 РОКУ

Хто йдеш мимо — стань годину.
Прочитай сюю новину.
Чи єсть в Луцьку білоглова,
Як та пані ключникова?
Хоча й вік подійшлий має,
А розпусти не встидає;
Убирається в форботи,
Леч не дбає про чесноти.
Нащо модли єй, офіри?
Аби були каваліри!
Лиш малженок ідет з двора —
Внет тут молодиков чвора!
З ними учти і беседи —
Не вертайся, мужу, теди!
Ой ти, мужу необачний!
Зроби жоні бенкет смачний:
Змаж ю лоем з д'хлого хорта,
Ачей, зженеш з шкури чорта:
Смаруй києм над статечность,
Нех забуде про вшетечность.

Смотри, як то голубка Ноаху служила,
мы о Бога не дбаем, только б злость плужила.
Февраля 18 дня.

Месяца марта, по-гебрейску адар
просто марець.
В том місяцы Господа жида крыжовали,
собѣ лиху, нам добро тым паном зъеднали.
Марта 25 дня.

Месяца априля, по-гебрейску нисан,
просто кветень.
Жидове сухо прошли Чирвоное море,
кормил их Бог на пуци, не было им горе.
Априля 14 дня.

Месяца мая, по-гебрейску іяр,
просто май.
Ной арху готует Божим поведеніем,
абы в потоп не згинул з своим поколеньем.
Мая 10 дня.

Месяца іюня, по-гебрейску сыван,
просто чырвець.
Ужо воды всих топят, Ноах в корабль вошел,
знать, иж Богу кланялся, прото ласку знашол.
Іюня 27 дня.

Месяца іюля, по-гебрейску тамуз,
просто липець.
Моисій побил таблицы з приказаньем Божим,
а мы грешим, што часок, ни ся страхом трвожим.
Іюля 17 дня.

Месяца августа, по-гебрейску аов либо ав,
просто серпень.
В том місяцы Аарон умер, Божій єрей,
того собѣ на приклад ты, попе, завжды мей.
Августа 1 дня.

*Друковано 5 дня мая, року 1581, в Острозє.
Писанье Андрея Рымши.*

[Анонім]

ЛЕОПОЛІС

Знаменіє тезоименитаго князя Льва град сей маєт,
Его же имя по всей Європі російскій род знаєт.
В митрополіи Києво-Галицкой славно перебуваєт.
Его же вся окрестная страна обогащаєт.

Лев царствует безсловесним звѣрем в начало.
Словесным же образ Христово царство нам ся показало.
Мужайся, многоплеменный російскій народе,
Да Христос начало крѣпости в тебѣ буде.

* * *

Богу дающу зависть ничтоже возможе.
И не дающу труд успѣет ничтоже.

Даміан Наливайко

* * *

Кресте, господствуй днесь во всем мирѣ
тобою християне сіяють в вѣрѣ,

Тя знаменіе ймутъ морскіи пловци
на кораблех своих, и рыбные ловци,

Внегда себе низпускають в глубину,
воини же тебе токмо имутъ вину

Спасенія своего в бранех зѣльных,
и аз тя молю во временах раздѣльных,

Єгда от мира сего и тѣлеси моего изыйду,
тогда спутник ми буди, да, идеже желаю, дойду,

В жилища мя небесная со святыми ти всели
и вѣчных благ причастіем душу мою возвесели.

[Анонім]

О КНЯЗЮ ТМЪ

Князь темности, фалшивое науки учитель
и скверного грѣха отецъ и любитель,
Мое, мовить, властво нынѣ мира сего
и всий роскошници широкости его,
Як лев, рыкая, тщится поглотити,
еретическия души половити.
Але тамо хула з ними погибает,
а покаянния демон възбраняет.